

Et bryllup i Brund i 1883

Svend Sørensen

Da Skovsted skrædder var midt i 80'erne, satte han sig til at skrive om sin hjemegns skikke som meddeler til Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelsen. I alt blev det til flere hundrede håndskrevne sider om mange emner lige fra tyendeforhold og røgning til slagning, død og begravelse. Vi bringer her en beskrivelse af skrædderen og hans indberetning om forlovelse og bryllup, der tager sit udgangspunkt i et bryllup i Brund i 1883.

Dygtig håndværker, naturmenneske, begavet og lidt af en original. Det er nogle af de betegnelser, man støder på i omtalen af Skovsted skrædder. Han blev født d. 12. maj 1877, og selv om han blev døbt Anton Marius Nielsen, underskrev skrædderen sig som A. M. Nielsen. Hans fødehjem var Jensbygård på Kanstrupvej mellem Hillerslev og Skovsted. Hans mor, Anne Margrete Thomsen, var ugift og datter på gården. Som far blev udlagt Niels Bak fra Kjels trup. Moderen døde imidlertid kort efter, at Anton var blevet seks år gammel. Han voksede op hos bedsteforældrene, der imidlertid også døde, mens han endnu var barn. Gården blev overtaget af moderens bror, og afslutningen på Antons barndom blev ikke altid lige problemløs.

Efter konfirmationen kom Anton M. Nielsen i lære hos skrædder Ejsing, der gik fra gård til gård med sin symaskine. En arv på 200 kr. blev betalt til Ejsing for at tage drengen i lære. Når han var udlært, skulle han have pengene tilbage. Så vidt kom det bare ikke. Anton følte sig ikke godt behandlet og mente, han lærte for lidt, så han løb af pladsen efter et par års forløb og blev forbundet i Thistedes førende skrædderi, N. J. Thykier, der blev drevet sammen med en manufakturhandel over for hotel Royal. Der kunne de sy! En håndsyet habit af bedste materiale kostede hele 50 kr. - Det var til at få kuldegysninger af, fortalte Anton senere.

I Amerika

Da Anton havde lavet en diplomatfrakke som svendestykke, fortsatte han som svend et par år hos sin læremester. Derefter sagde han farvel og tak til Thisted. Han tog på valsen i 1898 og fandt arbejde i Esbjerg. Arbejdet var dog ikke mere permanent, end at han allerede samme år besluttede at udvandre. Med en billet til 103 kr. steg han i Esbjerg om bord på den lille, tyske damper "Italia" og stod 14 dage senere i New York uden at kunne et ord engelsk.

På trods af sprogvanskeligheder i starten blev det dog til otte år i Amerika, og Anton glemte aldrig senere det amerikanske sprog, som han betragtede som den korrekte form for engelsk. Han indrettede sig efter forholdene og lærte at tage lange sting og sætte tempoet i vejret. Helbredet klarede det dog mindre godt, og han måtte søge arbejde og frisk luft hos en farmer. Her tjente han lidt penge, så han kunne starte som selvstændig skrædder på Long Island.

En dag i 1903 kom skrædderen på en restaurant til at sidde sammen med bilfabrikanten Henry Ford, der tilbød ham arbejde på sin fabrik. Selv om skrædderen afslog tilbudet, må man vel indrømme, at det lykkedes bilfabrikanten at lave transportmidler, der var skræddersyet til det nye århundrede. Skrædderens helbred gik det derimod mindre godt med. Han blev angrebet af malaria, og i 1906 rejste han hjem med 5000 kr. på lommen samt den uundværlige symaskine. Den fulgte ham resten af livet, hvorimod han blev malariaen kvit.

Skrædder, høker bager; jæger og fisker

Anton M. Nielsen slog sig ned som skrædder i et lille hus i Hillerslev, hvor han som husbestyrerinde fik Mathea Jacobsen fra Vester Vandet.

De giftede sig i 1910 og flyttede til Skovsted, hvor de for 1000 kr. købte et lille hus af et par sypiger. Her drev A. M. Nielsen landskrædderi på den moderne måde, at kunderne opsøgte ham. Kun en enkelt gang var han ude at sy på en gård. Det gik så godt, at han kunne bygge et værksted til sypigernes hus (Kjelstrupvej 63).

A. M. Nielsen i sin have i første halvdel af 1950'erne

Efter nogle år blev skrædderiet udvidet med en høkerbutik, og midt i 20'erne kunne der bygges et "tårn" i to etager til huset. Det var en sensation i Skovsted. Mureren var betænkelig og spurgte, om forsikringen var i orden. Ellers ville han ikke vove livet ved at hænge i stillads på sådan en skyskraber!

Skrædderen indførte moderne, amerikanske forretningsmetoder. Da han åbnede butikken gjorde han det uhorste at dele gratis kaffe ud til folk. Også reklamens magt havde han oplevet. Endnu huskes: "Fra tå til top ekviperes De flot hos A. M. Nielsen, Skovsted".

Elvine og "Krøn" Sunesen i Vildsund. Efter brylluppet boede de i 16 år i Hillerslev, dernæst 4 år i Elsted. Derefter slog de sig ned i Vildsund, hvor de ernærede sig ved fiskeri og handel med fisk. Om morgenen ved 4-tiden tog Kr. Sunesen af sted med sin trillebør med fisk for at kunne være i Hundborg eller Hørdum eller en anden af sine handelspladser ved 6-tiden. Elvine fødte 12 børn, hvoraf de 8 var levende ved deres guldbryllup i 1933.

Skrædderens "blandede landhandel" blev om aftenen et samlingssted for egnens karle. Især lørdag aften var der mange. Folk sad i butikken og ventede på, at skrædderen skulle blive færdig med at sy sent på aftenen. Så blev der serveret kaffe, og kortene kom på bordet. I begyndelsen af

1950'erne udvidede skrædderen gesehæften med et bageri foran huset. Selve bageriet blev passet af hans svigersøn.

Slagfærdighed var et kendetegn for Skovsted skrædder. Engang havde lokalhistorikeren Anders Overgaard købt et lommeur af ham. Køberen klagede imidlertid over, at uret ikke kunne gå, når det lå ned. Prompte faldt svaret: "Det kan du vel heller ikke!"

I Skovsted levede skrædderen tæt på fugle- og dyrelivet og fiskene i Lønnerup Fjord. Han blev lidt af en legende som jæger og fisker.

Den til tider noget særprægede påklædning var sikkert medvirkende til, at mange især huskede ham i den rolle, I sine velmagtsdage sluttede han harejagten, når han havde skudt 12 harer - bortset fra det ene år, han gjorde en undtagelse og skød 23. Skrædderen skød sin sidste hare som 85-årig, men fortsatte dog med jagten lidt endnu. Som 90-årig kom han på Hillerslev alderdomshjem. Han mistede sin kone i 1952, men selv døde han først i 1974, næsten 97 år gammel.

Forberedelser til bryllup

I september 1963 indsendte Skovsted skrædder sin beretning om forlovelse og bryllup til Nationalmuseet. Han beskrev et bryllup, han oplevede som seksårig. Da begivenheden lå 80 år tilbage i tiden, var det selvfølgelig umuligt helt at udskille denne enkeltstående barndomserindring fra senere erhvervede erfaringer. Dette har heller ikke været hensigten fra indberetterens side. Han har forsøgt ud fra den konkrete begivenhed at give et fyldestgørende billede af datidens bryllupsskikke.

Om bryllupsfesten skriver A. M. Nielsen, at den fandt sted i Brund i 1883. Brudgommen var hans onkel, der stammede fra en ejendom på ca. 1 tdr. hartkorn, og bruden var fra en ejendom på ca. 6 tdr. hartkorn. Kirkebogen fra Hillerslev Sogn kan tilføje, at bryllupsdatoen var d. 19. oktober 1883. Brudeparret var den 22-årige Kr. Sunesen Thomsen og den 21-årige Elvine Jensen. Han var født i Jensbygård, og hun i Brund. Som forlovere er indført brudeparrets fædre, gårdmand Jens Kr. Tange i Brund og aftægtsmand Thomas Christensen, Jensbygård. Brudens hjem er endnu i familiens besiddelse og ejes i dag af J. Vestergaard Tange. I dag ville adressen på indbydelseskortet være Østerengvej 13.

Om deltagerne i bryllupsfester skriver Anton M. Nielsen:

"Til omskrevne Bryllup vil jeg antage der var ca. 200 Gæster Præst og Degn og Købmand var indbudt, derimod tror jeg ikke Jordmoderen var indbudt, det var nærmeste Slægtninge baade unge og gamle som var indbudt. Tjenestefolk blev ikke indbudt. Folk i Sorg og Barselkoner kom ikke, selv om de var indbudt".

Om forberedelserne hedder det:

"Indbydelsen skete gerne en Uges Tid før Brylluppet og næsten altid ved en "Beman", Bedemand, som i al Højtidelighed kom og skulde hilse fra Brudens Forældre om de vilde være saa venlige og komme til Frokost og følge med til Kirke og Hjem igen og blive til Spisning og muligvis Dans og al anden Selskabelighed til næste Dag Lørdag og komme igen og blive Søndagen over. Tit var samme Bedemand "Skafer" (a som i Abe), Skafter; herfor

var ingen Betaling, det var nærmest en Ære. Han var iført sine bedste Klæder og stundom endda med høj Hat og gik med Stok.

Kogekone og Opvarterske og Hjælper blev tilsagt nogle Dage før, dog maatte Kogekonen bestilles lang Tid forud for at sikre sig hendes Bistand, her paa Egnen kaldes hun "æ Koegkuen" og hendes Hjælper "æ Graaenkok", som stod for Opvask og Fyring etc."

Til et stort bryllup som det i Brund var der 2-3 skaffere og flere unge damer til opvartningen. Der skulle også træffes aftale med spillemænd og med de karle, som skulle ride foran optoget til kirken. Det var en fordel, hvis karlene havde været dragoner, og de skulle have mulighed for at skaffe pæne heste.

Der skulle gøres grundigt rent alle vegne, både ude og inde. Og så skulle der brygges øl i så god tid, at det kunne blive godt lagret. Der gik 1 td. malt til en sådan brygning.

Hvis det var brygget et år forud, blev det kaldt "gammeløl", men det kunne mange ikke lide, skriver A. M. Nielsen. Han tilføjer, at man også blev mere fuld af gammeløl.

Inden et sådant bryllup blev der slagtet gris og til tider et ungt kreatur eller et får. Brød blev bagt et par dage før gildet. Kogekonen, hendes hjælper og alle husets kvinder hjalp hinanden med alle forberedelser. Smørrebrød var ikke noget, man bød på dengang. Gæsterne måtte selv smøre deres mad.

Pyntningen skete dagen før, og en æresport med flag og grønt blev sat i indkørslen. Der blev lånt alt muligt ved naboer og slægtninge, og det var skafferne og opvarterne, der måtte hente disse ting. Brudens kjoler blev syet af en omvandrende landsbysyerske.

A. M. Nielsen oplyser, at en pige fra en stor gård godt kunne få syet 16-18 kjoler. Brudekjolen var af sort, ulden stof og de øvrige i forskellige farver. Syersken og beslægtede kvinder hjalp med påklædningen, og bruden havde en myrtekrans på hovedet.

Kun i dårligt vejr bar bruden overtøj. Brudesengen var selvfølgelig en vigtig del af forberedelserne:

"Brudesengen blev redt i Bryllupshuset og med saa meget af Brudens Udstyr som var anvendelig og Sengen stod i det saakaldte Sengekammer; Gæstesoverum, og saa blev Bundfjælene løsnet!!!"

Frokost, vielse og fest

Ved dette bryllup blev der ikke bragt madvarer til brudens hjem ("sending"). Det ville blive opfattet som simpelt, da brudens forældre var rige folk, oplyser Anton M. Nielsen. Bryllupsdagen begyndte således:

"Gæsterne var indbudt til at møde lige over Middag, og alle mødte ved Bryllupshuset. Saasart en Befordring viste sig i Æresporten blæste Musikken, og selv om det var en enkelt gaaende Gæst blev han modtaget med Musik. Alle blev budt til Frokostbordet. Hilsener og Haandtryk blev udvekslet og da særlig til Brudeparrets Forældre. Brudgommen kom sædvanlig sammen med sine Forældre og var som Regel mødt midt paa Formiddagen. Spisning før Vielsen var stor Frokost med rigelig Drikkevarer".

Musikken til dette bryllup blev leveret af to af egnens bedste spillemænd. De spillede i Thisted Byorkester og ernærede sig desuden ved landbrug. Kirkebesøget er beskrevet på følgende måde:

”Forældrene var med i Kirken og først kom jo Rytterne og saa Musikerne og saa Brud og Brudgom og saa nærmeste Slægtninge. Der spillede næsten hele Tiden, kun ikke naar man nærmede sig Kirken. Rytterne kappedes om at komme først til Kirkegaardsdiget, og tit skete at en Dragon fik sin Hest til at springe over Diget og langt ind paa Kirkegaarden, de skulde jo vende tilbage og møde Følget Gang paa Gang, til det hele var samlet paa Mønsterpladsen.

Der var altid en Skare Børn og Voksne placeret ved Kirkediget for at skue ”Brøffolk”, Brudfolk. Arrival ved Kirken var som Regel mellem Kl. 3 og 4.

Naar Ringeren kunde se Bryllupsskaren begyndte Kimning med flere af Klokkerne og dette holdt op naar Følget var i Kirken. Antagelig blev Klokkeren betalt for Kimningen.

Vielsen foregik i Kirken og hvis der ikke var Orgel spillede Musikerne Salmemelodierne. Brudens Far førte hende op i kirken og Brudgommens Far ligeledes ham og ellers en Onkel eller nærmeste slægt. De nærmeste Slægtninge satte sig længst oppe i Kirken og det skete at enkelte Uindbudte var i Kirken under Vielsen men altid i bageste Rækker. Salmen ”Det er saa yndigt at følges ad” blev næsten altid sunget og jeg husker der var skrevet et Digt til dette Bryllup med denne Melodi. Et par enkelte Strofer husker jeg: ”Da din Elvine, din kære, som Trøstens Engel her ved din Side”. Der blev ofret og Folk gik enkelt og parvis som det nu passede sig. Brudepigerne fulgte Parret op til Alteret og blev staaende der hele Ceremonien til Ende...

Brudeparret som havde taget Opstilling i Vaabenhuset blev her ønsket Tillykke, der blev altid kørt rask fra

Kirken, og Gæsterne blev trakteret med Vin og Kager. Musikeren blev paa Stedet og spillede under Spisningen og senere til Dansen. Folk gik omkring og talte med hinanden og hilste paa Fremmede langvejs fra.

Klokken var ca. 6, og alle Gæsterne skulde helst spise paa en Gang, der var ryddet i de forskellige Stuer; selv i Sovekammeret var Sengene ryddet ud og her var ogsaa dækket.

Brudepar blev altid sat tilbords i Storstuen og midtbords under pyntet Skilt med Navnetræk af Brud og Brudgom og de nærmeste Slægtninge ved Brudeparrets Sider og Præst og Degn lige overfor Brudeparret paa modsatte Side af Bordet. Folk sad mest parvis. Jeg sad ved mine Bedsteforældre.

Saavidt jeg husker var der store Terriner som Opvarterne øste af i Gæsternes Tallerkener; det med fælles Fad blev kun brugt til daglig i alle Hjem i de Dage, der var Lys paa Bordene og ogsaa pyntet med Grønt og smaa Blomster. Der blev læst eller bedt en Bøn af Degnen inden Spisningen begyndte. Tale eller Bøn foregik kun hvor Præst og Degn var; men alle Døre stod aabne, saa Folk kunde være med overalt.

Retterne var almindeligvis Suppe først og saa Steg og der blev skænket rigelig med Øl og Dramme. Spillemandspenge blev betalt af de dansende Mandfolk og ved et saa stort Bryllup blev det vist til en god Skilling. Kogekone, Opvaskekone blev betalt af Gaardens Ejer.

Præsten holdt gerne en Tale, var der digtet Sange blev disse sunget og var de særlig gode blev de sat i Glas og Ramme og ophængt i de Unges Hjem, det skete at en Del af Gæsterne blev temmelig højrrøstet, naar det skønnedes passende kunde Skafferen eller Husets ejer sige et højt Velbekomme og saa rejste alle Gæsterne sig og gik ud om Vejret da var godt og jeg tror nok at Brudeparret gik ud i Køkkenet og takkede Kogekone og Hjælper for Maden.

Naar Bordet var afdækket efter Spisning blev der straks gjort Forberedelse til Kaffebord med Kager; og Spiritus og Tobakskassen stod tilgængelig for Piberygere, det var ikke almindelig med Cigarer og Cigaretter i de Dage. Nu blev der drukket Kaffepuncher; Rom og Brændevinsflasker stod til Afbenyttelse, disse Varer var jo billige, ca. 1 Kr. for en Flaske god Rom eller Cognak, og Brændevin 23-25 Øre pr Flaske. Intet Under at Bordet lidt efter lidt ligefrem blev tilsølet med Kaffesjatter og væltede Brændevinsglas, og saa skulde der vendes Haand noget som en slags Sport for at se hvem der kunde lægge Modstanderens Haand til Bordet. Det skete, at en Arm blev knækket ved disse Løjer”.

Der kunne selvfølgelig ogsaa blive tid til at se på gaverne. De bestod mest af sølvskeer, fine knive og gaffer, kander, fløde- og sukkerskåle samt møbler og ravsmykker. Morgengave og bryllupsrejse kendte man derimod ikke noget til i Brund i 1883.

Belysningen bestod af tællelys samt hænge- og stålamper til petroleum. Men skrædderen erindrer heller ikke, at der var telegrammer ved dette bryllup, og dansen kræver jo ikke meget lys:

”Der blev sandelig danset ved dette Bryllup. Jeg arme Dreng vor en Gang inde mellem de Dansende og blev saa traadt og forskubbet at jeg skraalende kom ud derfra - hvad vilde jeg der; som jeg siden har hørt en rig

Gaardmandskone skal have bemærket, da hun saa Gaardens Tjenestepige mellem de dansende, Pigen var nu meget smuk og var tilmed en ypperlig Danser; saa hun var jo stadig paa Gulvet og med de rige Gaardmandssønner. "Hvans vel den bette Tjenestepieg imell al di bette Goermansbaer". Uhada.

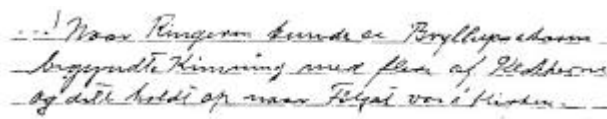
Brudedansen var Indledning til Dansen for Brudens Slør skulde absolut sønderrives. Det betød Lykke. Jeg husker Dansen "Napoleon var en tapper Krieger" og "Marlbrough" samt "Kvækervalsen" og saa var der Hamborg og Vals. De ikke dansende Mænd fordrev Tiden med Kortspil og de Spil der var gængse den Gang hed "Mis", "Napoleon", "Bank" og "Pouls Pas" og der blev somme Tider spillet stort, som før skrevet blev der mange Berusede og der var ofte politiske Skænderier og Slagsmaal, det var jo i Estrups Dage".

Mens der blev danset, blev der somme tider serveret en "bollepunch", kogt vand tilsat cognac og rom. I selve dansestuen kom skafferne ind med øl og vand. "Aftensmaden" blev først serveret henad morgenstunden og bestod af varme bøf og levninger fra tidligere måltider - så gik der nu og da én under bordet, fortæller skrædderen.

Brudeparret forsvandt så stille, at ingen opdagede det, før de var væk. Tilrejsende gæster overnattede på gården eller på nabogårde. Gildet varede nærmest uafbrudt fra fredag middag til søndag aften. Til andendagsgildet og om

søndagen blev de unge samt nogle tjenestefolk indbudt. De blev beværtet på bedste måde og deltog i dans og lege sammen med brudeparret og de gæster, som var blevet på stedet. Brudeparret gik i kirke om søndagen uden særlig følge.

Et bryllup dengang var en vigtig begivenhed, der havde stor social betydning for landsbysamfundet. Det illustreres af, at det kunne ske, gamle bekendte fik fødevarer bragt hjem, når de ikke kunne være til stede.

...! Naar Ringen kunde se Bryllupsdagen
begyndte Kiering med flaa af Riddere
og dette holdt op naar Folket var i Kirken.

Uddrag af A. M. Nielsens indberetning.

KILDER:

Aalborg Stiftstidende 28/11 1965.

Båndoptagelse med A. M. Nielsen,

A. Henningsen sept. 1967.

NEU nr. 19.125.

Hillerslev Sogns kirkebog.

Egne optegnelser med folk, der har kendt A. M. Nielsen, herunder hans datter Emma Nielsen.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1994, side 29-36).